

ANSVAR OCH AMBITIONSIVÅ FÖR DAGVATTENHANTERING – EN VÄGLEDNING

BAKGRUND

Roslagsvatten ansvar för drift och underhåll av den allmänna VA-anläggningen i fem kommuner på uppdrag av ägarbolaget (VA-huvudmannen) för respektive kommun. I kommunerna finns olika traditioner och olika förväntningar på hur ansvaret för dagvattenhanteringen ska fördelas mellan kommunen, VA-huvudmannen och driftbolaget.

För att tydliggöra sitt åtagande har Roslagsvatten tagit fram ett verktyg för att fördela ansvar och kostnader för dagvattenåtgärder. I detta dokument beskrivs de principer som verktyget baseras på samt ett antal exempel som har använts vid framtagandet av verktyget.

METODBESKRIVNING

Metoden är utformad för anläggningar med avgränsat och väl definierat avrinningsområde. Den kan även tillämpas för anläggningar med omfattande och komplexa avrinningsområden, men i regel behövs då en särskild utredning för det enskilda fallet. Ansvaret för dagvattenhantering bör klargöras i följande huvudsteg:

- I. Identifiera lämplig huvudman för anläggningen
- II. Bestäm hur finansieringen ska fördelas
- III. Bestäm hur drift och underhåll av anläggningen ska hanteras
- IV. Bestäm hur tillsyn av anläggningen enligt miljöbalken ska hanteras
- V. Bestäm hur ansvar för översvämningar i anslutning till anläggningen ska hanteras

Till stöd för metoden används tillhörande checklista/formulär. Här följer en vägledning för arbetet med stöd av checklistan.

IDENTIFIERA LÄMPLIG HUVUDMAN

1. Ange typ av dagvattenanläggning
2. Beskriv uppströms förhållanden: ange vilken typ av mark som finns uppströms och därmed belastar anläggningen med vatten och eventuellt föroreningar. Ange även fördelningen mellan dessa ytor. Fördelningen kan baseras på area, medelflöde, maxflöde eller annat. Ange vilken eller vilka fördelningsnycklar som använts. Ange för varje delflöde om det finns av rening och/eller fördröjning.
3. Ange på samma sätt uppströms anläggningar. Ange deras andel med samma fördelningsnyckel som för marktyper ovan. Om det finns en allmän dagvattenanläggning, bedöm hur stor del av ovan angivna marktyper som avvattnas via denna.
4. Beskriv nedströms förhållanden. I första hand anges vad som ligger närmast nedströms, men ibland kan flera steg till och med recipient behöva anges.
5. Ange vem som har rådighet över anläggningen i egenskap av markägare, genom ledningsrätt, servitutsavtal eller andra avtal. Fokusera på vilken rådighet en eventuell huvudman har eller kan få.
6. Bedöm utifrån uppgifter under 1-5 vem som är lämplig huvudman för dagvattenanläggningen. Ange i vilken egenskap.

FINANSIERING AV DAGVATTENANLÄGGNING

7. Bedöm vilken typ av kostnader som ska fördelas. Ange även i förekommande fall när huvudmannen för dagvattenanläggningen ska betala en avgift till anläggningsägare nedströms för rätten att leda vatten dit.
8. Fördela respektive typ av kostnad utifrån punkt 2-4 ovan. Kostnaden för bortledning fördelas utifrån de ytor och anläggningar som belastar anläggningen. Kostnaden för rening och fördröjning fördelas utifrån de ytor varifrån dagvatten med detta behov avleds. De som finns inom verksamhetsområdet betalar avgifter enligt VA-taxan, övriga enligt särskilda avtal.

DRIFT OCH UNDERHÅLL AV DAGVATTENANLÄGGNING

9. Bedöm vem som är mest lämpad att utföra drift och underhåll av dagvattenanläggningen, och klargör på vilka villkor. Huvudmannen för anläggningen kan välja att anlita någon annan, till exempel Roslagsvatten, för drift och underhåll av anläggningen. Uppdraget kan, men behöver inte, innefatta egenkontroll och redovisning av miljöpåverkan.

TILLSYN AV DAGVATTENANLÄGGNING ENLIGT MILJÖBALKEN

10. Ange vilken typ av tillsyn som kommer att behöva utföras.
11. Ange vem som är ansvarig verksamhetsutövare. Huvudmannen för anläggningen är normalt verksamhetsutövare enligt miljöbalken. Ansvaret för miljörapport och egenkontroll kan också överlåtas åt den som ansvarar för drift och underhåll. Om en viss verksamhet uppströms svarar för en betydande del av föroreningen, ska den utgöra en verksamhet i miljöbalkens mening och följas upp separat.

ANSVAR FÖR SKADOR VID ÖVERSVÄMNING

12. Bedöm vilka risker för översvämning som kan finnas i anslutning till anläggningen och vilka funktionskrav som ställs med hänsyn till detta. Ange i förekommande fall dimensionerande återkomsttid för normal funktion, högflödesfunktion och förbiledning.

KOMMENTARER

Ta ställning till om anläggningens avrinningsområde är litet/avgränsat eller omfattande/komplex. I det senare fallet kan det behöva göras en särskild utredning, men ibland är någon form av avgränsning eller förenkling möjlig.

Steg 1-3: Dessa steg är grundläggande och styrande för den fortsatta fördelningen av ansvar och kostnader. Man bör fundera på om det finns svårigheter redan här eller om det är något så när entydigt. Exempel på anläggningar kan vara ett markavvattningsföretag eller en parkeringsyta med oljeavskiljare. En vägtrumma bör i detta fall inte räknas som en egen anläggning utan utgör en del i ett vägdike eller en markavvattningsanläggning.

I steg 2 identifieras olika marktyper. När man fördelar andelen mellan dessa kan man välja att vikta ytan med en avrinningskoefficient. Men det finns också andra sätt att fördela, till exempel maximalt flöde från respektive område eller belastning.

I steg 3 identifierar man uppströms anläggningar. De kan överlappa med de marktyper som anges i steg 2, men fördelningen baseras nu på vem som ansvarar för belastningen. Är det en allmän eller enskild anläggning? Är det en gemensamhetsanläggning? Här har verksamhetsområdet betydelse. Man kan stöta på att gränsen för verksamhetsområdet inte är konsekvent och därför bör ändras. Man kan behöva ta ställning i det aktuella fallet innan man gör den korrigeringen. Om möjligt bör man ta ställning som om verksamhetsområdet var korrekt definierat och sedan korrigera det i efterhand. Uppdelningen mellan "§26-tytor" och "§27-tytor" saknar betydelse för ansvarsfördelningen men påverkar hur dagavgiften ska beräknas.

Steg 4: Nedströms förhållanden har betydelse för fördelning av kostnader men även för vem som är lämplig huvudman. Om anläggningen exempelvis ansluter till en allmän anläggning nedström kan det vara lämpligt att VA-huvudmannen även ansvarar för den aktuella anläggningen.

Steg 5: Rådigheten kan ha betydelse för vem som är lämplig huvudman. Ofta har det betydelse vem som är markägare men rådigheten kan säkras genom ledningsrätt eller servitut. När man fyller i denna bör man därför ha en uppfattning om vem eller vilka som är tänkbara huvudmän. Det är deras rådighet som ska beskrivas.

Steg 6: VA-huvudmannen är lämpligast

- om andelen ytor inom verksamhetsområdet är betydande
- om det är den administrativt lämpligaste lösningen
- om det är lämpligast med hänsyn till rådighet över anläggningen

Det är svårt att bedöma vad som är en "betydande andel". Det bör kanske utvecklas utifrån ett antal konkreta fall. I regel är VA-huvudmannen bättre lämpad än andra aktörer (t.ex. Trafikverket) att hantera flera anslutna aktörer som "kunder". Därför är VA-huvudmannen lämplig som huvudman för anläggningen även om andra aktörer (till exempel en vägförening) står för den övervägande delen av belastningen. Men det finns undantag. En liten allmän dagvattenanläggning som är ansluten till ett markavvattningsföretag innebär inte att VA-huvudmannen ska ansvara för hela markavvattningsanläggningen nedströms anslutningen. När det inte finns någon allmän dagvattenanläggning inblandad är det ofta lämpligare att en gemensamhetsanläggning bildas.

Steg 7-8: Om VA-huvudmannen är huvudman, är principerna för kostnadsfördelning förhållandevis tydliga. Med en annan huvudman (till exempel Trafikverket) kan VA-huvudmannen behöva betala en avgift till denne för utsläppet till anläggningen. Avgiftsskyldighet för rening av dagvatten (28§ LAV) inträder där det finns behov att rena dagvattnet oavsett hur VA-huvudmannen väljer att prioritera reningsåtgärder för att de ska ge bästa möjliga miljönytta. VA-taxan kan med fördel konstrueras så att det finns olika nivåer beroende på reningsbehovet.

Steg 9: När det upprättas drift- eller skötselavtal måste det vara tydligt vilka som är parter. Roslagsvatten är driftbolag och är en lämplig utförare av drift och underhåll. Detta ligger då helt utanför VA-huvudmannens roll.

Steg 10-11: Dessa steg är viktiga och inte så enkla. Tillsynsmyndigheten måste veta mot vem de ska bedriva tillsyn på anläggningen och på vem de ska ställa krav. De måste vara införstådda med eventuella överenskommelser mellan huvudmannen och andra aktörer. Grundprincipen är att huvudmannen för dagvattenanläggningen är verksamhetsutövare enligt miljöbalken och ansvarig för utsläppet till recipienten. Men huvudmannen har inte alltid kontroll över verksamheter uppströms som bidrar till miljöpåverkan, ibland helt avgörande. Om en anläggning är ansluten enligt avtal, kan man i detta reglera vad som får släppas ut till anläggningen. Men huvudmannen saknar verktyg för att följa upp detta. Då kan det vara lämpligare att verksamheten är identifierad som en miljöfarlig verksamhet enligt miljöbalken och föremål för tillsyn direkt från tillsynsmyndigheten. Om verksamheten ligger inom verksamhetsområdet kan VA-huvudmannen ställa krav enligt ABVA. Men det kan fortfarande vara så att tillsynsmyndigheten har bättre förutsättningar att följa upp detta genom sin myndighetsutövning. Här behövs samförstånd och ett väl utvecklat samarbete mellan i första hand VA-huvudmannen och tillsynsmyndigheten.